

De meervleermuis

DOOR DE OGEN VAN JOOP VAN DEN HOORN

Roerloos in winterslaap aan een mergelwand in Limburg of een schim in het donker over een vaart bij Purmerend: de meervleermuis is voor mij een vertrouwde verschijning.

Uit tellingen blijkt echter dat het niet goed gaat met deze poldervleermuis.

Die gaan we toch niet kwijtraken?

Dit verhaal begint op 30 december 1943 toen in de Keerderberggroeve bij Heer (Zuid-Limburg) een vrouwtje meervleermuis (nummer 7025) werd geringd door Leo Bels. Leo was de eerste die in Nederland een langdurig onderzoek naar voorkomen en trekgedrag van vleermuizen had opgezet. In mei 1946 werd deze ring bezorgd bij mijn vader, die sinds halverwege de jaren dertig als hobby honderden weidevogels ringde rondom

Purmerend en op dat gebied bekendheid genoot. Het dier was dood gevonden in de Zuidoost-Beemster, bij de Zeevang. Dit is een waterrijk weidegebied grenzend aan grotere waterlopen als de ringvaarten van de Beemster als de Purmer, droogmakerijen uit de 17e eeuw.

Groot was de verrassing toen ik uit zijn archief een briefje van Leo Bels met een dankje voor de ring tegenkwam. Gedateerd 3 juni 1946. Het verslag van de omvangrijke studie 'Fifteen years of bat banding in the Netherlands' (1952), afkomstig van een stoffige zolder van het Natuurhistorisch Museum in Maastricht, hoorde voor mij bij de eerste kennismaking met het vleermuiswerk in de Nederlandse Jeugdbond voor Natuurstudie, eind jaren zestig van de vorige eeuw.

WINTERTELLINGEN

Op 31 oktober 1970 vond overleg plaats over de verdeling van de tellingen van

overwinterende vleermuizen in de Limburgse mergelgroeven. In een kapel van kasteel Caestert, boven op de Pietersberg, waren onder andere professor Punt, Anne van Wijngaarden, Gerhard Glas, Ed de Grood en ik aanwezig. Sindsdien hebben Ed en ik tientallen jaren de tellingen in de Koelenboschgroeve (Bemelen) geleid, aansluitend op het promotieonderzoek van wijlen professor Serge Daan. Bij de getelde dieren was altijd een aantal meervleermuizen, onder andere herkenbaar aan dikke neusknobbels en de naar verhouding grote voeten, 'dasje' genoemd. In 1979 werden we blij verrast toen Leo Bels, de nestor van het vleermuisonderzoek, ook meeging met een bezoek aan deze groeve. De tellingen deden we in twee ploegen met maximaal vijf personen per groep. Daar waren regelmatig enkele nieuwe gezichten bij, die praktijkervaring kwamen opdoen met het herkennen van overwinterende vleermuizen.

De stad Purmerend en de omgeving ervan zijn in de afgelopen tientallen jaren flink veranderd. Veel van die veranderingen waren niet gunstig voor het leefgebied van de meervleermuis. Foto Joop van den Hoorn

TELLEN BIJ KRAAMKOLONIES

's Zomers keek ik uit naar mogelijke verblijfplaatsen rond Purmerend. En jawel, in de Zeevang bleek een kolonie meervleermuizen te huizen, nota bene op een paar honderd meter van mijn geboortehuis. Zodoende kon ik ze dus zowel 's winters als 's zomers waarnemen. Ook kwam er bij mij een ring terecht van een in Oosthuizen gevonden meervleermuis die in Rüdersdorf, oostelijk van Berlijn, geringd was.

Sinds enkele jaren vindt er nu in juni ook een census voor zomerkolonies plaats. Douwe Tadema en ik, inmiddels pensionado's, controleren jaarlijks voorafgaand aan de teldatum of ze nog dezelfde plekken in gebruik hebben. Ook ga ik na of ze nog gebruikmaken van de ringvaarten in de buurt. In het in november 1992 verschenen onderzoeksbericht 'Vleermuizen in de Beemster' (Kapteijn & Jonker) bleek namelijk de voorkeur van de meervleermuis voor de Beemsterringvaart en het deel van het Noordhollandsch Kanaal dat aan de Beemster grenst. In Purmerend en de Beemster hebben we in het kader van een groot inventarisatieonderzoek kolonietellingen voor verschillende soorten gedaan, waarbij je in onze leeftijdscategorie niet direct verdacht bent als je ergens 's avonds laat staat te posten; we hebben er zelfs oranje hesjes voor.

VERHUISGEDRAG

En dan zijn de verrassingen niet van de lucht. In de loop der tijd verplaatst de kraamgroep zich soms naar een andere plek in de buurt, waardoor het elk jaar weer spannend is waar ze nu weer zijn en of we ze terug kunnen vinden. Zo kon het een keer gebeuren dat we een week voor de censusdatum een flink aantal uitvliegers op het bekende adres telden en op de teldatum zelf geen enkel dier. Het volgende jaar waren de dieren gelukkig terug op de bekende plek. Naar de oorzaak is het gissen; waren we eerder te laat in het jaar of was de kolonie verstoord? Ogenschijnlijk was er niets aan het gebouw veranderd. In de Zeevang waren we ze ook een jaar kwijt: de kolonie was aan de zwerf gegaan. Hoe konden we dit oplossen? Daarom heb ik begin juni 2021 een viertal ronden door het gebied gefietst. Zo lukte het de nieuwe verblijfplaats te lokaliseren, een paar huizen verder dan voorheen. Het jaar daarna zaten ze alweer op een andere plaats. Deze was al eerder in beeld geweest, maar de

plaats waar ze uitvlogen bevond zich aan de andere kant van het huis. Het blijkt dus waardevol om altijd met zijn tweeën te tellen. Van dit gedrag hebben we veel geleerd.

BOEIENDE SOORT

In allerlei opzichten is de meervleermuis een boeiende soort. Zo is het heel spannend als je ze, ruim voor het uitvliegen, hoort 'kletsen' en ze dan, plotseling en snel achter elkaar, in een duikvlucht van vijf etages hoog vlak over je heen ziet vliegen. Vaak gebruiken ze daarbij zelfs geen (op een detector hoorbare) echolocatie. Indrukwekkend is ook de snelheid waarmee ze over Beemsterringvaart vliegen, op weg naar het bredere Noordhollandsch Kanaal. Hoewel ze niet echt van licht houden, vliegen ze daarbij langs een rij woonarken. Wie een meervleermuis wil zien, kan ook beter het gebruik van een zaklamp vermijden; beter is het een plek te kiezen waarbij je ze nog net tegen de hemel weerspiegeld in het water kunt zien passeren.

Een blik op de kaart leert ons dat er sinds 1950 rond Purmerend veel veranderd is. Open weidegebieden met sloten van toen zijn veranderd in woonwijken met hoogbouw. Foerageergebied en donkere trekroutes verdwijnen, en daar komt het verduurzamen van woningen nog eens bovenop. Alle reden dus om meer aandacht te vragen voor de meervleermuis. Deze voor het lage, natte Nederland meest karakteristieke vleermuissoort mogen we niet door onze vingers laten glippen!

JOOP VAN DEN HOORN is vrijwillige vleermuisteller.

Meervleermuis. Foto Bernadette van Noort

Fig. 22. Foreign returns of *Myotis dasycneme*, banded in the caves of South Limburg.

- ▲ De publicatie uit 1952 van dr. Leo Bels was een van de boekjes waardoor ik kennismakte met het vleermuiswerk. Het stipje met nummer 16 van een teruggemelde, geringde meervleermuis bleek via mijn vader te zijn gelopen!

Meervleermuis, jagend op muggen dicht boven het wateroppervlak. Foto Theo Douma